

cije. Treći ciklus predaja govori o *precima*, tj. prvim naseljenicima. One su umnogome bliske prethodnima. Četvrti ciklus, *predaje o blagu*, obuhvaća najstarije predaje, koje daju srednjovjekovnu predodžbu o magičnoj snazi zlata i sakralnom značenju blaga; druge određuju socijalno-utopijske teme. Tu je nalaženje blaga osmišljeno kao način izbjavljanja od bijede. Na kraju su one predaje koje govore o stvarnom blagu. Peti su ciklus *predaje o snažnim ljudima*, koje su genetski povezane s vrlo arhaičnim folklornim nasljeđem, prije svega s epskim djelima o divovima, junacima — prvim naseljenicima, osnivačima selâ. U šestom su ciklusu *predaje koje govore o borbama s vanjskim neprijateljima*, u prvom redu o otporu ruskih i karelijskih seljaka Šveđanima (od 12. do 17. st.) i poljsko-litavskim intervenistima (17. st.). Boga te su podacima koji kazuju kako su se seljaci u partizanskoj borbi koristili prirodnim preprekama: rijekama, jezerima, otocima i šumama. Sedmi ciklus govori o *razbojnicima*. U sadašnjem obliku taj je ciklus otkriven zahvaljujući zapisima iz 1970. i 1971. One se bitno razlikuju od srednjoruskih predaja po tome što u njima nema »dobrih« razbojnika. U osmom su ciklusu predstavljene manjim brojem tekstova predaje o raskolnicima, šizmaticima. U njima se odražava pojava crkvenog raskola izazvanog socijalno-političkom krizom ruskog društva 17. stoljeća. Predaje devetog ciklusa govore o povijesnim ličnostima: Ivanu Groznom, Marti Romanovoj, A. V. Suvorovu i drugima. Najviše predaja toga ciklusa govori o ličnosti Petra I.

Tako su raspoređene 234 predaje. Na kraju knjige nalaze se podaci za još 283 predaje. Tekstovi su uzeti iz raznih djela i publikacija. Veći dio zbornika ispunjavaju predaje koje su zapisane u sovjetskom periodu (141), a zabilježene su uglavnom od tridesetih do sedamdesetih godina ovog stoljeća. Od toga je 111 zapisano od 1967. do 1976. Samo su

neke predaje dosad objavljene. Čuvaju se u Arhivu Karelijske filijale AN SSSR.

Svaka od predaja što su objavljene u zborniku popraćena je bilješkom u kojima se navodi kazivač, sakupljač, mjesto i vrijeme zapisivanja (potanja objašnjenja o kazivačima daju se u posebnom prilogu). U bilješkom se daju i potrebni podaci o samom tekstu i u mnogim slučajevima o njegovim bližim varijantama s uputama na arhiv, fonoteku ili tiskani izvornik. Tako upoznajemo ukupno 517 tekstova folklorne povijesne proze te regije. Te je predaje kazivalo 175 kazivača, a razvrstane su u 107 motiva.

Ante Nazor

Dul devojčice. Lirske narodne pesme iz belopalanačkog kraja. Pripremili: **Života Jocić, Radomir Jocić, Vekoslav Bošković, Slavoljub Tošić, Gradimir Vučković, Velibor Čirić.** Gradina, Niš 1979, 191 str.

Ovu zbirku lirskih narodnih pjesama iz belopalanačkog kraja pripremila je šest članova Predsjedništva Etnološkog društva »Ututak« iz Divljane. Društvo su 1972. godine osnovali studenti i drugi entuzijasti da se sačuva od zaborava i propadanja kulturno nasljeđe tog područja.

Knjiga sadrži uvodne napomene, tekstove pjesama, registar zapisivača pjesama i rječnik manje poznatih riječi.

U *Uvodnim napomenama* kaže se da je većina pjesama zabilježena u 1972. i 1973. godini nakon osnivanja društva »Ututak«. Sve su pjesme skupljene u belopalanačkom kraju, smještenom u dolini Nišave, između Niša na zapadu i Pirota na istoku, na putu Beograd—Carigrad. Navodi se da je najstarija naseobina nastala 280. godine stare ere pod imenom Remisiona. Osnovani su je Kelti, razvila se pod Rimljanima, a 1427. godine razorili su je Turci. Pisac *Napomena* Života Jocić pokazuje da

prostor s kojeg su prikupljene pjesme ima bogatu prošlost, kontinuiran i dug sociološki vijek. Od petnaestak naseobina koje spominje, najviše je podataka o antičkoj Remisioni, gdje se oko 400. godine razvio jak književni centar u kojem su, zahvaljujući i poznatom episkopu Niketi, stvarana djela iz filozofije, etike i religije, pravila o pjevanju i čitanju psalama i ispjevane mnoge duhovne pjesme. Do dolaska Slavena na tom su se području promijenile tri etničke strukture: tračka, keltska i rimska. Posebnu pažnju pisac *Napomena* posvećuje vremenu od dolaska Turaka 1427. godine, od kada prati prolazak poslanika austrijskog i njemačkog cara, francuskog kralja i mletačkog dužda, koji prolazeći tim divljim balkanskim klancima i drumovima bilježe sve značajnije i njima zanimljive događaje i običaje, pa su tako ostavili obilje etnografske građe, ali i fragmente etno poznate široj javnosti (dvadesetak zapisa od 1534. do 1719. godine) o narodnom životu, običajima, folkloru i nošnji. U tim se zapisima od 16. stoljeća spominju plesovi i narodne pjesme u »putopisima Betceka, Pigafete, Leskalopjea i Gerlaha«. Od 19. stoljeća do 1949. tiskano je preko 150 pjesama, a u rukopisima se nalazi još oko 1000. Dan je kronološki pregled svih zapisivača od 1840. godine.

U drugom dijelu *Napomena* govori se o trima načelima: prvo je da se predmetu pride kompleksno, drugo je jezična originalnost — izvornost i treće autohtonost. Kazivači su imali originalnu podjelu pjesama, što je dovelo priređivače do teškoća zbog »krajnje heterogenog poimanja ciklusa narodne lirike«. Urednici kažu da su se pridržavali klasične podjele u našoj literaturi i zatečenog stanja na terenu, pa su pjesme podijelili u 14 grupa poštujući pritom kriterije motiva. Evo njihove podjele: koledarske (4 pjesme), dodolske (2), krstonoške (1), smje, đurđevdanske (6), lazaričke ljubavne (51), svatovske (28), žetvarske (24), sedenčaskе (28), slavarske

(12), hajdučke (9), pjesme za ples (8), pjesme za djecu (4) i šaljive (9). Dakle, izabrane su 153 pjesme.

Priređivači zbirke napominju da su obredi lazarica, kraljica i litija nestali iz života nakon 1946, dok se obred dodolica ponegdje zadržao do 1960. kao i obred đurđevskog branja cvijeća i pletenja vijenaca. Koledarske (božićne) pjesme u nekim su se selima održale i nešto duže. Danas gotovo da nema, kaže Života Jocić, nijedne seoske kuće u belopalanačkom kraju gdje se može čuti bilo kakva obredna pjesma, a to vrijedi i za sve ostale pjesme u ovoj knjizi.

Poslije tekstova pjesama Radomir Jocić u kratkoj bilješci, između ostalog kaže: »Primećujemo da su običaji... nestali kao što nestaju i prela. Ni žetve, ni slave, ni svadbe nisu više ono što su nekad bile. Sa njima nestaju i ove pesme. Danas, sutra i više ih neće biti«.

U *Registru kazivača pesama* navedeno je 66 imena, s rednim brojem pjesme u knjizi koju je pojedinačno kazivao. Jednako je postupljeno i u *Registru zapisivača*, kojih ima 22.

Ante Nazor

Zdravac mirišljavac. Narodne pesme i bajalice iz Timočke krajine, Sakupio **Ljubiša Rajković Koželjac**, Zaječar, Zaječar 1978, 368 str.

Sadržaj knjige je ovaj: predgovor, tekstovi pjesama, bilješke, rječnik manje poznatih riječi, registar početnih stihova pjesama i bajalica, pjevači i kazivači, bibliografske napomene i rezime na engleskom.

Predgovor *O beleženju narodnih pesama u istočnoj Srbiji* napisao je dr Momčilo Zlatanović. On navodi rad dra Ilije Nikolića *Tragovi narodnog pevanja na teritoriju pirotskog okruga od XVI do XIX veka* (»Pirotski zbornik«, broj 1, 1968, str. 157—163), koji pruža zanimljive podatke o pjesmama i plesovima istočne Srbije, zatim o putnim bilješ-